

ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

УДК 330.101.541:355.433.5
JEL O12

DOI: 10.26906/EiR.2023.4(91).3191

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Пухир Світлана Тимофіївна*, доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій
Львівський національний університет імені Івана Франка
Юрків Надія Ярославівна**, Заслужений економіст України,
доктор економічних наук, професор,
радник директора Національного інституту стратегічних досліджень

*ORCID 0000-0001-7145-4550

**ORCID 0000-0003-4434-6698

© Пухир С.І., 2023

© Юрків Н.Я., 2023

Стаття отримана редакцією 04.12.2023 р.

The article was received by editorial board on 04.12.2023

Вступ. Серед фундаментальних національних інтересів України, визначених Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.18. р. № 2469 [1] є сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення, а також інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в НАТО, розвиток рівноправних, взаємовигідних відносин з іншими державами. Відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України [2], цей Закон визначає основи та принципи національної безпеки та оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз.

На сьогодні забезпечення національної безпеки держави є вкрай необхідною, так як Україна знаходиться в стані важкої варварської повномасштабної війни з росією. Якщо у 2014 р. були окуповані 7% території України, включно з Кримом та східними районами Донецької і Луганської областей [3], то станом на 2 червня 2022 року під тимчасовою окупацією російських військ знаходилося близько 20% території України, а бої розтягнулися по фронту на понад тисячу кілометрів. Це майже 125 тисяч квадратних кілометрів, що значно більше, ніж площа усіх країн Бенілюксу разом узятих. Крім цього, майже 12 мільйонів українців стали ВПО (внутрішньо переміщені особи), а понад 5 мільйонів – переселенці жінки та діти – виїхали за кордон [4]. Втрата частини територій, вимушена міграція населення, ВПО які переїхали в інші західні області змінили структуру виробництва, що кардинально вплинуло на соціально-економічний розвиток держави, на її національну безпеку в цілому та на макроекономічні показники зокрема. Саме тому дослідження макроекономічного стану національної економіки під час повномасштабної війни є актуальним.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад щодо дослідження макроекономічного стану національної економіки під час війни внесли такі вчені, як: Семенча І.Є., Ковальов М.С. [5], Каленська В.П. [6] та ін. Проте, в даний час, практично не існує наукових робіт, пов'язаних саме з аналізом соціально-економічного та макроекономічного стану України під час війни, тому ця тема є надзвичайно актуальною і потребує подальшого розвитку.

Метою дослідження є аналіз макроекономічного стану національної економіки підчас повномасштабної російсько-української війни; актуальний аналіз динаміки макроекономічних показників розвитку економіки у цей період; підготовки пропозицій щодо системних державних підходів до стабілізації та відновлення економічного розвитку України в умовах війни та після її закінчення.

Дослідження макроекономічного стану України у перший рік повномасштабної російсько-української війни проведено з позицій Закону України «Про національну безпеку України» [1] та аналізу динаміки змін номінального та реального ВВП, основних макроекономічних тенденцій у державі в 2019–2022 роках. Методологічним інструментом проведеного дослідження стали методи економіко-статистичного аналізу, індексного аналізу, факторного аналізу та порівнянь.

Основний матеріал і результати. Ключовим узагальнюючим макроекономічним показником розвитку держави є динаміка валового внутрішнього продукту (ВВП). Розглянемо структуру ВВП за методом кінцевого використання у 2013–2022 роках, яка виглядає наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Структура ВВП України за методом кінцевого використання за 2013–2022 рр.*

Роки	ВВП			Споживчі витрати		Валове нагромадження		Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг	
	млрд грн	млрд грн	у % до ВВП	млрд грн	у % до ВВП	млрд грн	у % до ВВП	млрд грн	у % до ВВП	млрд грн	у % до ВВП
2013	1454,9	1350,2	92,8	228,5	15,7	681,9	46,9	-805,7	-55,4		
2014	1566,7	1409,8	90,0	221,0	14,1	770,1	49,2	-834,1	-53,2		
2015	1979,5	1715,6	86,7	303,3	15,3	1044,5	52,8	-1084,0	-54,8		
2016	2383,2	2018,9	84,7	512,8	21,5	1174,6	49,3	-1323,1	-55,5		
2017	2982,9	2552,5	85,6	618,9	20,7	1430,2	47,9	-1618,7	-54,3		
2018	3558,7	3196,8	89,8	668,0	18,8	1608,9	45,2	-1914,9	-53,8		
2019	3974,6	3785,1	95,2	500,6	12,6	1636,4	41,2	-1947,6	-49,0		
2020	4194,1	3923,2	93,5	315,0	7,5	1637,4	39,0	-1681,5	-40,1		
2021	5459,6	4766,6	87,3	754,4	13,8	2224,7	40,7	-2286,1	-41,9		
2022	5191,0	5408,2	104,2	654,6	12,6	1840,6	35,5	-2712,3	-52,3		

* – без окупованих територій АР Крим, Донецької і Луганської областей

Джерело: [7; 17]

Аналіз статистичних даних засвідчує, що протягом останніх 10 років в Україні відбувається зростання споживчих витрат і скорочення валового нагромадження. Частка валових витрат у структурі номінального ВВП займає від 84,7% до 85,6% у 2016-2017 роках і від 93,5% до 95,2% у 2019–2020 роках. У 2022 році – у перший рік війни споживчі витрати перевищили номінальний ВВП на 217,1 млрд грн, або на 4,2%. Значна нестабільність має місце і у валовому нагромадженні, так, у 2016-2017 роках частка валового нагромадження у структурі ВВП становила понад 20%, а саме: 2016 рік – 21,5%, в 2017 році – 20,7%, то у 2020 році ця частка складала лише 7,5%, в 2021 році – 13,8% і 2022 році – 12,6%. Однозначно такі показники є результатом, насамперед, значної міграції за кордон населення країни, зокрема у перші місяці війни. А це за різними джерелами від 7,1 млн людей (за даними МОМ) до 9,57 млн людей (за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців).

Важливими компонентами у структурі кінцевого використання ВВП є експорт товарів і послуг та імпорт товарів і послуг. Експорт товарів і послуг 2022 року зменшився у порівнянні з 2021 роком на 384,1 млрд грн, або на 17,3%, імпорт товарів і послуг зріс на 426,3 млрд грн, або на 18,6%. Незважаючи на значне падіння експорту товарів і послуг, лідерська позиція у експорті залишається за продовольчими товарами.

На друге місце у 2022 році вийшов ІТ-експорт, який займає шосту частину від усього експорту держави. Необхідно наголосити, що попри великі обмеження щодо імпорту всередині країни, до критичних позицій сягнула величезна стаття, яка становила у квітні місяці 2022 року 35% усього імпорту товарів і послуг, це витрати українців-біженців за кордоном [8]. Отже, структура кінцевого використання ВВП дуже сильно змінилася.

Слід зауважити, що протягом вже багатьох років у державі хронічно переважають обсяги імпорту над експортом товарів і послуг і зокрема у 2022 році перевищення склало 871,8 млрд грн або 47,4%, а частка імпорту товарів і послуг у структурі ВВП досягла мінусової позначки у 52,3%.

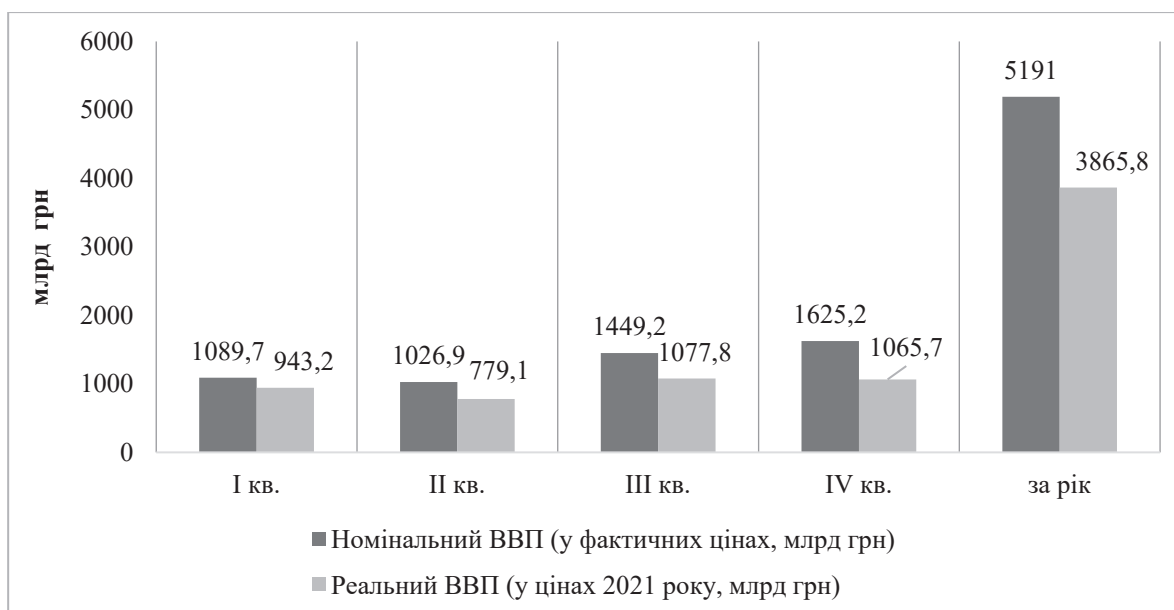

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт України в 2022 р.

Джерело: [7]

Розглянемо у порівнянні номінальний і реальний ВВП за 2022 рік за кварталами (рис. 1).

За оперативними даними статистики у II кварталі 2023 року ВВП зріс на 19,5% за усіма видами економічної діяльності, при цьому реальне зростання склало 0,8%. Прогнозується на 2024 рік ріст ВВП у 5%.

Якщо взяти чисельність населення в середньому за рік (станом на 01.01.2023 року – 41149 тис осіб, відповідно до розрахунків статистики), то номінальний показник ВВП на душу населення за 2022 рік складе 126152,3 грн, який зменшився у порівнянні з 2021 роком на 5754,9 грн, або на 4,4%. Ситуація щодо зменшення цього показника мала місце також у 2009 році, тоді зменшення склало 3,3%, що було результатом світової фінансової кризи 2008–2009 років, яка суттєво позначилася на економічному розвитку України.

Важливо зауважити, що переміщення активних бойових дій до східних та південних регіонів дало можливість у небойових зонах стабілізувати економічну активність. Економіка почала пристосовуватися до умов війни.

Так, дії НБУ на початку війни спрямовувалися першочергово на підтримання стабільності банківської системи, безперервності платежів та адаптації економіки, бізнесу і населення до умов воєнного часу. У червні 2022 року НБУ підвищив облікову ставку до 25%, що дало можливість збільшити привабливість гривневих активів, зменшити тиск на валютному ринку та на міжнародні резерви. Через тринадцять місяців НБУ понизив облікову ставку до 22%.

Такі дії НБУ одержали також позитивну оцінку і на міжнародному рівні, зокрема, у Звіті Міжнародного валютного фонду зазначається: «Щоб компенсувати значну втрату міжнародних резервів було проведено девальвацію обмінного курсу, що допомогло стабілізувати валютні резерви та зберегти загальну макроекономічну та фінансову стабільність. Фіскальна політика орієнтована на пріоритетні витрати на оборону, соціальні виплати, гуманітарні потреби та, за можливості, деякі відновлення критичної інфраструктури. Водночас невизначеність щодо розміру потреб у фінансуванні залишається надзвичайно високою і залежить від тривалості війни та її інтенсивності, а економічні ризики прогноуються великими, у тому числі, пов'язані з потенційними додатковими збитками для критично важливої інфраструктури або новими перебоями у сільськогосподарському та енергетичному секторах» [10].

Слід також зазначити, що протягом 2022 року Україна отримала більше 32 млрд доларів США міжнародної фінансової допомоги у вигляді грантів і пільгових кредитів що дозволило профінансувати дефіцит державного бюджету. У 2023 році ця допомога має сягнути майже 42 млрд доларів США та потреба у 2024 році – 37 млрд доларів США, як зазначив голова НБУ Андрій Пишний у своєму інтерв'ю 31.07.2023 року, проте обсяг потреби зростає. Він також звернув увагу на те, що офіційний курс долара США зрівнявся з ринковим, населення країни більше валюти продає ніж купує, на фінансовому ринку відбувається валютна лібералізація, також має місце збільшення золотовалютних резервів.

Основні макроекономічні показники за 2021–2022 роки
(у діючих цінах)

Показники	2021 рік	2022 рік (попередні дані, розрахункові)*
Наявне населення на 01 січня відповідного року, тис осіб	41167,3	41149,0
Номінальний ВВП, млрд грн	5495,7	5191,0
Середньомісячна заробітна плата, грн	14014,0	14857,0
Оборот роздрібною торгівлі, млрд грн	1443,8	1149,3
Капітальні інвестиції, млрд грн	673,9	409,7
Обсяги реалізації промислової продукції, млрд грн	3589,4	2811,6
Продукція сільського господарства, млрд грн у постійних цінах 2016 р.	712,6	534,4
Експорт товарів, млн дол. США	68072,3	50288,6
Імпорт товарів, млн дол. США	72843,1	54107,2

* – Інформація щодо окремих загальноєкономічних галузевих показників за 2022 рік буде оприлюднена після завершення терміну до подання статистичної та фінансової звітності, встановленого Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Джерело: складено авторами за [11; 16; 18]

Враховуючи, що під час війни обмежений доступ до офіційної статистичної інформації або її відсутність, проведемо лише частковий аналіз основних макроекономічних показників (табл. 2).

Макроекономічні показники свідчать, що у 2022 році у всіх галузях господарського комплексу держави має місце значне погіршення економічної ситуації у порівнянні з 2021 роком, зокрема зменшення як реального ВВП та і номінального ВВП, значне скорочення експорту та імпорту товарів.

Проведений нами аналіз макроекономічних тенденцій за період 2019–2022 років виявив значне зменшення індексів у 2020 році: капітальних інвестицій, сільськогосподарської та промислової продукції, прийняття в експлуатацію житла, що стало результатом запроваджених обмежень під час пандемії COVID-19, які вагомо вплинули на зниження основних макроекономічних показників держави, зокрема, номінального ВВП, зниженню заробітної плати, обороту роздрібною торгівлі, промислової, сільськогосподарської, будівельної продукції, експорту товарів та ін. (табл. 3).

Основні макроекономічні тенденції в Україні у 2019–2022 роках*
(у відсотках до попереднього року)

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Номінальний ВВП	111,7	105,5	130,2	95,1
Реальна заробітна плата	109,8	107,4	110,5	88,0
Споживчі ціни (грудень у % до грудня попереднього року)	104,1	105,0	110,5	126,6
Оборот роздрібною торгівлі	110,3	107,6	110,7	79,6
Капітальні інвестиції	115,5	61,8	113,0	Дані відсутні
Сільськогосподарська продукція	101,4	89,8	116,4	75,0
Промислова продукція	99,5	95,5	101,9	63,3
Будівельна продукція	123,6	105,6	106,8	34,9
Прийняття в експлуатацію житла	126,9	76,6	135,3	37,6
Експорт товарів	105,7	98,3	138,4	82,7
Імпорт товарів	106,3	89,4	134,1	118,6

* – роки пандемії COVID-19 і повномасштабної російсько-української війни.

Джерело: складено авторами за [7; 10; 17; 19]

Водночас, як видно з таблиці 3, основні макроекономічні тенденції засвідчують, нажаль, значне погіршення економічного стану держави у 2022 році, а саме: падіння навіть номінального ВВП, скорочення реальної заробітної плати, зростання споживчих цін, відповідно інфляції, зменшення обсягів роздрібною торгівлі, промислової, сільськогосподарської і будівельної продукції, експорту товарів та зростання обсягів імпорту.

За даними Державного комітету статистики України реальний валовий внутрішній продукт за 2022 рік знизився у порівнянні з 2021 роком на 29,1%, а у промисловості індекс падіння перевищив 30% [11]. Деякі сектори економіки постраждали у наслідок війни ще більше. Зокрема, гірничо-металургійний комплекс, який втратив у результаті російської окупації та руйнувань два великі металургійні комбінати у Маріуполі та неможливість вивозити продукцію через закриття українських портів, завершив 2022 рік з індексом падіння у 70% як у виробництві, так і експорті.

За оцінками Київської школи економіки, за підсумками 2022 року щонайменше 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення та обстрілів, більше 700 підприємств були релоковані з місць бойових дій у західні та центральні області держави. Як зазначають в Українському союзі промисловців і підприємців, на деокупованих територіях 634 підприємства подали заявку на релокацію, проте продовжили працювати після звільнення від загарбників населеного пункту в якому знаходилися [12]. Загалом експерти, попередньо, оцінюють прямі і непрямі збитки нашої держави лише за 2022 рік від 600 до 750 млрд доларів США. І ця цифра не є кінцева.

Визначальною для функціонування більшості українських підприємств є енергетика. До початку російської агресії вітчизняна енергосистема була однією з найбільших в Європі. Слід зазначити, що у березні 2022 року Україна повністю інтегрувалася із енергетичними системами Європейського Союзу. Однак на початку повномасштабного вторгнення була окупована Запорізька АЕС, найбільша атомна електростанція в Європі, також під контролем окупантів опинилися 3 теплоелектростанції (Запорізька, Вуглегірська і Луганська) та Каховська ГЕС, яка 6 червня 2023 року була зруйнована російськими окупантами. Значно ситуація погіршилась з електропостачанням і у результаті терористичних ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури України.

Водночас важливо зауважити, що підприємства і організації продовжували працювати в умовах виключення світла за допомогою генераторів, що дало можливість не зупинити виробничий процес хоча значно скоротити випуск промислової продукції. Так, за 2022 рік індекс випуску промислової продукції склав лише 65% до відповідного періоду 2021 року.

Серед макроекономічних показників важливе значення має індекс інфляції, індекс споживчих цін, який виявляє зміну вартості фіксованого набору найбільш уживаних і важливих для споживання населення товарів та послуг у поточному році відповідно до попереднього.

Таблиця 4

Помісячні індекси споживчих цін у період 2013–2023 рр.
(у відсотках до попереднього місяця)

	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	За рік
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7	143,3
2016	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1	99,8	99,9	99,7	101,8	102,8	101,8	100,9	112,4
2017	101,1	101,0	101,8	100,9	101,3	101,6	100,2	99,9	102,0	101,2	100,9	101,0	113,7
2018	101,5	100,9	101,1	100,8	100,0	100,0	99,3	100,0	101,9	101,7	101,4	100,8	109,8
2019	101,0	100,5	100,9	101,0	100,7	99,5	99,4	99,7	100,7	100,7	100,1	99,8	104,1
2020	100,2	99,7	100,8	100,8	100,3	100,2	99,4	99,8	100,5	101,0	101,3	100,9	105,0
2021	101,3	101,0	101,7	100,7	101,3	100,2	100,1	99,8	101,2	100,9	100,8	100,6	110,0
2022	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	100,7	101,1	101,9	102,5	100,7	100,7	126,6
2023	100,8	100,7	101,5	100,2	100,5	100,8	99,4	98,6	100,5	100,8			114,6*

* – січень-жовтень

Джерело: [7]

Аналізуючи індекс споживчих цін за період 2013–2023 років (табл. 4), зазначимо, що найвищий негативний показник за останні 10 років був у 2015 році, коли він досягнув 143,3%, у 2021 році показник інфляції склав 110,0% і за 2022 рік – 126,6%. Отже, війна на сході України у 2014–2015 роках значно більше вплинула на зростання цін та послуг, ніж у 2022 році. З позитивної точки зору, треба

зауважити, що у 2023 році показник інфляції суттєво зменшився і має тенденцію до кінця року наблизитися до 10%.

Проте, якщо проаналізувати динаміку зміни індексу інфляції в Україні за ці роки зростаючим підсумком (2013 рік – 100%), то станом на початок 2015 року вона становила 129,4%, 2020 року – 262,9% і на травень 2023 року – 395,3%. Отже, ціни на товари і послуги за 9 років, коли країна знаходилась у стані війни, зросли майже у чотири рази.

Важливими макроекономічними показниками є рівень безробіття і заробітна плата. Проблеми, які склалися в 2022 році на ринку праці, пов'язані насамперед із великими змінами в обсязі та складі робочої сили через значну зовнішню та внутрішню міграцію, а також мобілізацію. За розрахунками МВФ зазначається, що понад 7 млн українців, майже п'ята частина населення, протягом року залишили країну або стали внутрішніми переселенцями [9]. За розрахунками Міністерства фінансів України 14 млн були змушені змінити постійне місце проживання. Рівень безробіття зріс до 40%, а кількість зареєстрованих безробітних на одну вакансію за минулий рік збільшилися з 6 до 12 [9]. Зауважимо, що напередодні війни, у IV кварталі 2021 року рівень безробіття склав 10,3% [9].

Водночас, кількість людей, які звернулися до Державної служби зайнятості зменшилася з 1,2 млн осіб у 2021 році до 868 тис осіб у 2022 році, що можна пояснити зменшенням розміру допомоги з безробіття до однієї мінімальної заробітної плати та обмеженням терміну надання виплат – 90 днями, а також змінами у Державній службі зайнятості щодо можливості пропонування безробітним роботу, яка не відповідає попередній кваліфікації. Також необхідність реєструватися у військових центрах (військоматах) одночасно з реєстрацією у Центрі зайнятості призвели до скорочення чисельності зареєстрованих безробітних. Проте треба наголосити, що надзвичайно високим є оціночний рівень безробіття. Так, за даними Мінекономіки України ця кількість на початок 2023 року становить 2,6 млн осіб, а за даними НБУ – 2,9 млн осіб (IV квартал 2022 року) [11].

Отже враховуючи, що велика частина населення працездатного віку виїхала з України, збільшення економічної активності населення та надання можливості працювати якомога більшій кількості людей є дуже важливим завданням для відновлення країни. Для збільшення зайнятості потрібен інтегрований підхід, який дозволить забезпечити інклюзивний розвиток, залучити до робочої сили якомога більшу кількість людей, незалежно від статі, віку, людей з інвалідністю, адже їх чисельність невпинно зростає.

Середня заробітна плата є також важливим макроекономічним показником. Середня місячна зарплата за підсумками 2022 року в Україні склала 14857 грн (в IV кварталі – 16457 грн). Проти 2021 року номінальне зростання становило 6%, але в реальному вимірі середня зарплата скоротилась майже на 12% [11]. В доларовому еквіваленті за середньорічним офіційним курсом середня заробітна плата склала 459 дол США, або зменшилась у порівнянні з 2021 роком на 10%. Найбільші середні зарплати за підсумками 2022 року були традиційно у сфері інформаційних технологій (30853 грн) та фінансового сектору (27969 грн), найменші – у поштової та кур'єрській діяльності (8598 грн). Зауважимо, що з 1 грудня 2021 року по 1 жовтня 2022 року мінімальна місячна заробітна плата становила 6500 грн. В жовтні 2022 року вона збільшилась на 200 грн і становить на даний час 6700 грн.

Далі необхідно зазначити, що незважаючи на складну макроекономічну ситуацію, на винятковість обставин невизначеності та ризиків, в яких перебуває Україна, Уряд спільно з бізнесом працює над розробкою стратегічної програми – «План України», яка розрахована на реалізацію протягом десяти років (2023–2033 рр.) у три етапи: короткостроковий – (2023–2024 рр.), середньостроковий – (2025–2027 рр.) і довгостроковий – (2028–2033 рр.) [14].

На сучасному етапі відбувається напрацювання конкретних секторальних пропозицій для створення понад десяти галузевих робочих груп для обговорення і розробки конкретних і комплексних заходів у розвитку ключових галузей економіки України, а саме: енергетики, аграрної сфери, зеленої промисловості, індустрії критичних матеріалів, медицини та освіти, безпекового сектору, ІТ-сфери та підприємництва, будівництва та інфраструктури.

Додамо, що за розрахунками експертів «План України» в рамках програми Ukraine FACILITU дозволить залучити в українську економіку 50 млрд євро допомоги від європейської комісії, про яку оголосили під час Лондонської «Ukraine Recovery Conference», на наступні чотири роки (2024–2027 рр.) фінансова підтримка надаватиметься у вигляді грантів та кредитів, інвестицій та технічної допомоги. Водночас Міністерство економіки України передбачає, що «План України» – план відновлення, реконструкції та модернізації країни сприятиме у залученні додаткових інвестицій від партнерів також май-

же на таку ж суму. Як зазначила, перший віце-прем'єр України, міністр економіки, Юлія Свириденко: «План дозволить у найближчі роки повернути ВВП на рівень до 2021 року й ще додатково збільшити на плюс десять відсотків» [14].

За підсумками семінару з Міжнародною організацією з міграції (МОМ) і Міжнародною організацією праці (МОП), який відбувся в липні 2023 року, Міністерство економіки України дало прогноз, що державі за 10 років доведеться залучити 4,5 млн нових працівників, адже ситуація з робочою силою в країні – критична. Як було зазначено заступницею міністра економіки Тетяною Бережною: «Відновлення ринку праці – це не наслідок перемоги, це шлях до перемоги» [15].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши основні макроекономічні показники розвитку економіки в умовах повно-масштабної російсько-української війни, основні макроекономічні тенденції, а також запропонований на урядовому рівні формат підготовки стратегічного документу на десять років (2023–2033 рр.) – «План України» зазначимо:

– основні макроекономічні тенденції засвідчують значне погіршення економічного стану держави у 2022 році, а саме: падіння навіть номінального ВВП до 95,1% (до рівня попереднього року), скорочення реальної заробітної плати (до 88%), зростання споживчих цін (до 126,6%), зменшення обсягів роздрібною торгівлі (79,6%), промислової, сільськогосподарської і будівельної продукції, експорту товарів та зростання обсягів імпорту;

– у липні 2023 року Урядом спільно з бізнесом розпочато напрацювання конкретних секторальних пропозицій для обговорення і розробки детальних комплексних заходів у розвитку ключових галузей економіки України на наступні десять років (2023–2033 рр.) у рамках стратегічного документу «План України», який має бути спрямований не лише на перемогу України у війні з росією, але і забезпечити їй подальший розвиток у після воєнний час і сприяти набуттю членства в Європейському Союзі та НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96- ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Територія України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 16.11.2023).
4. Росіяни тимчасово окупували понад 2,6 тисячі населених пунктів України – Зеленський. 2022. URL: <https://susplne.media/245956-rosia-zalucila-vsi-svoi-boezdatni-vijska-dla-naradu-na-ukrainu-zelenskij> (дата звернення: 15.11.2023).
5. Семенча І.Ю., Ковальов М.С. Макроекономічний аналіз ефективності регулювання економіки України: ретроспектива та сучасний фінансово-економічний стан. *Проблеми економіки*. 2022. Вип. 2. С. 66–75. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-66-75>
6. Каленська В.П. Аналіз основних макроекономічних показників України під час війни 2022. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. № 36.
7. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 01.12.2023).
8. Макроекономічна ситуація в умовах війни: які перспективи? Експертна дискусія 01 червня 2022 року. URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/makroekonomichna-sytuatsiya-v-umovah-vijny-yaki-perspektyvy> (дата звернення: 16.11.2023).
9. Скорочення ВВП та безпрецедентний дефіцит бюджету: у МВФ оцінили наслідки війни для економіки України. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/20/novyna/ekonomika/skorochennya-vvp-ta-bezprecedentnyj-deficyt-byudzhetu-mvf-oczinyly-naslidky-vijny-ekonomiky-ukrayiny> (дата звернення: 16.11.2023).
10. Моя Україна. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/dw_atlas_2021/chapte1.asp (дата звернення: 16.11.2023).
11. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.11.2023).
12. Шварц Д. Вирватись з мороку: як виживала та змінювалась економіка України за рік війни 24.02.2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/virvatis-z-moroku-yak-vizhivala-ta-zminyuvalas-ekonomika-ukrajini-za-rik-vijni-12157020.html> (дата звернення: 16.11.2023).
13. Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/zhurnal> (дата звернення: 16.11.2023).
14. Свириденко Ю. Уряд спільно з бізнесом працює над розробкою «Плану України». 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f7426995-f391-47e9-95b3-526c1cf31483&title> (дата звернення: 16.11.2023).
15. Україні за 10 років доведеться залучити 4,5 млн нових працівників – Мінекономіки. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/922774.html> (дата звернення: 16.11.2023).
16. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2022 роки. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_rik/ki_ed_prom_10-21.xlsx (дата звернення: 16.11.2023).

17. Індекс промислової продукції України у 2015–2023 рр. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/pr/ipp/ipp_2015_2021_ue.xls (дата звернення: 16.11.2023).
18. Продукція сільського господарства України у постійних цінах 2016 р. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/psg_pc/pcg_pc_22_ue.xlsx (дата звернення: 16.11.2023).
19. Індеси сільськогосподарської продукції (2010–2022). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/isg_rik/isg_rik_20_ue.xls (дата звернення: 16.11.2023).

REFERENCES:

1. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469 [On the National Security of Ukraine. Law of Ukraine dated 21.06.2018, No. 2469]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (accessed November 15, 2023).
2. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of 28 June 1996, No. 254k/96-VR] (1996) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 30, art. 141.
3. Terytoriia Ukrainy [Territory of Ukraine]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (accessed November 16, 2023).
4. Rosiiany tymchasovo okupuvaly ponad 2,6 tysiaci naselenykh punktiv Ukrainy – Zelenskyi [Russians temporarily occupied more than 2.6 thousand settlements in Ukraine – Zelenskyi] (2022). Available at: <https://suspilne.media/245956-rosia-zalucila-vsi-svoi-boezdatni-vijska-dla-napadu-na-ukrainu-zelenskij> (accessed November 15, 2023).
5. Semencha I. Y., Kovalev M. S. (2022) Makroekonomichniy analiz efektyvnosti rehuliuвання ekonomiky Ukrainy: retrospektyva ta suchasnyi finansovo-ekonomichniy stan [Macroeconomic analysis of the efficiency of regulation of the Ukrainian economy: the retrospective and the present financial-economic situation]. *Problems of economy*, vol. 2, pp. 66–75. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-66-75>
6. Kalenska V. P. (2023) naliz osnovnykh makroekonomichnykh pokaznykiv Ukrainy pid chas viiny 2022 [Analysis of the main macroeconomic indicators of Ukraine during the war of 2022]. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. Economic series. Series legal*, no. 36.
7. Valovyi vnutrishnii produkt (VVP) v Ukraini 2023 [Gross domestic product (GDP) in Ukraine 2023]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed December 1, 2023).
8. Makroekonomichna sytuatsiia v umovakh viiny: yaki perspektyvy? Ekspertna dyskusiiia 01 chervnia 2022 roku [Macroeconomic situation in the context of war: what are the prospects? Expert discussion on June 1, 2022]. Available at: <https://case-ukraine.com.ua/publications/makroekonomichna-sytuatsiya-v-umovah-viiny-yaki-perspektyvy> (accessed November 16, 2023).
9. Skorochnennia VVP ta bezpretsedentnyi defitsyt biudzhetu: u MVF otsynily naslidky viiny dlia ekonomiky Ukrainy. [GDP decline and unprecedented budget deficit: the IMF assessed the consequences of the war for Ukraine's economy] (October 20, 2022). Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/20/novyna/ekonomika/skorochnennya-vvp-ta-bezprecedentnyj-deficyt-byudzhetu-mvf-oczynily-naslidky-viiny-ekonomiky-ukrayiny> (accessed November 16, 2023).
10. Moia Ukraina [My Ukraine]. Available at: http://db.ukrcensus.gov.ua/dw_atlas_2021/chapte1.asp (accessed November 16, 2023).
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed November 16, 2023).
12. Shvarts D. Vyrvatys z moroku: yak vyzhyvala ta zminiuvalas ekonomika Ukrainy za rik viiny 24.02.2023 [Breaking out of the Darkness: How Ukraine's Economy Survived and Changed During the Year of War 24.02.2023]. Available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/virvatis-z-moroku-yak-vizhyvala-ta-zminyuvalas-ekonomika-ukrajini-za-rik-viyni-12157020.html> (accessed November 16, 2023).
13. Voks Ukraina [Vox Ukraine]. Available at: <https://voxukraine.org/zhurnal> (accessed November 16, 2023).
14. Svyrydenko Yu. (2023) Uriad spilno z biznesom pratsiuie nad rozrobkoiu "Planu Ukrainy" [The government is working with business to develop a "Plan of Ukraine"]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f7426995-f391-47e9-95b3-526c1cf31483&title> (accessed November 16, 2023).
15. Ukraini za 10 rokov dovedetsia zaluchyty 4,5 mln novykh pratsivnykiv – Minekonomiky [Ukraine will have to attract 4.5 million new employees in 10 years – Ministry of Economy]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/922774.html> (accessed November 16, 2023).
16. Kapitalni investysii za vydamy ekonomichnoi diialnosti za 2010–2022 roky [Capital investments by types of economic activity in 2010–2022]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_rik/ki_ed_prom_10-21.xlsx (accessed November 16, 2023).
17. Індекс промислової продукції України у 2015–2023 рр. [Index of industrial production of Ukraine in 2015–2023]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/pr/ipp/ipp_2015_2021_ue.xls (accessed November 16, 2023).
18. Produktsiia silskoho hospodarstva Ukrainy u postiinykh tsinakh 2016 r. [Agricultural production of Ukraine in constant prices in 2016]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/psg_pc/pcg_pc_22_ue.xlsx (accessed November 16, 2023).
19. Індеси silskohospodarskoi produktsii (2010–2022) [Indices of agricultural products (2010–2022)]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/isg_rik/isg_rik_20_ue.xls (accessed November 16, 2023).

УДК 330.101.541:355.433.5

JEL O12

Пухир Світлана Тимофіївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій, Львівський національний університет імені Івана Франка. **Юрків Надія Ярославівна**, Заслужений економіст України, доктор економічних наук, професор, радник директора Національного інституту стратегічних досліджень. **Макроекономічний стан національної економіки під час повномасштабної війни.**

У статті розглянуто основні макроекономічні показники розвитку національної економіки у час повномасштабної війни. Визначено, що протягом останніх 10 років в Україні відбувається зростання споживчих витрат і скорочення валового нагромадження, що пов'язано із значною міграцією за кордон населення країни, зокрема у перші місяці війни. Проаналізовано динаміку змін номінального і реального ВВП, інфляційних процесів, ситуацій на ринку праці та заробітної плати. Виявлено, що, на жаль, в Україні відбулося значне погіршення економічного стану держави у 2022 році, зокрема: падіння навіть номінального ВВП, скорочення реальної заробітної плати, зростання споживчих цін, відповідно інфляції, зменшення обсягів роздрібною торгівлі, промислової, сільськогосподарської і будівельної продукції, експорту товарів та зростання обсягів імпорту. Виявлено, що позитивним моментом для покращення ситуації стали дії НБУ, які на початку війни спрямовувалися, в першу чергу, на підтримання стабільності банківської системи, безперервності платежів та адаптації економіки, бізнесу і населення до умов воєнного часу. Зокрема, й червні 2022 року НБУ підвищив облікову ставку до 25%, що дало можливість збільшити привабливість гривневих активів, зменшити тиск на валютному ринку та на міжнародні резерви. Наведено основні кроки на державному рівні щодо розробки конкретних і комплексних заходів у розвитку ключових галузей економіки України. Встановлено, що збільшення економічної активності населення та надання можливості працювати якомога більшій кількості людей є дуже важливим завданням для відновлення країни. Для збільшення зайнятості потрібен інтегрований підхід, який дозволить забезпечити інклюзивний розвиток, залучити до робочої сили якомога більшу кількість людей, незалежно від статі, віку, людей з інвалідністю, оскільки їх чисельність невпинно зростає.

Ключові слова: макроекономічний стан, повномасштабна війна, номінальний ВВП, реальний ВВП, індекс інфляції, заробітна плата, безробіття, міграція, план відновлення, індекс споживчих цін, макроекономічні тенденції.

UDC 330.101.541:355.433.5

JEL O12

Svitlana Pukhyr, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor at the Department Information Security and Business Communications, Ivan Franko National University of Lviv. **Nadia Yurkiv**, Honoured Economist of Ukraine, Doctor of Economic Sciences, Professor, Advisor to the Director of the National Institute for Strategic Studies. **Macroeconomic state of the national economy during a full-scale war.**

The article examines the main macroeconomic indicators of the national economy during a full-scale war. It is determined that over the past 10 years, Ukraine has been experiencing an increase in consumer spending and a reduction in gross domestic product, which is associated with significant migration abroad, in particular in the first months of the war. The article analyses the dynamics of changes in nominal and real GDP, inflationary processes, labour market and wages. It is revealed that, unfortunately, Ukraine experienced a significant deterioration in the economic situation in 2022, in particular: a fall in nominal GDP, a reduction in real wages, an increase in consumer prices, respectively, inflation, a decrease in retail trade, industrial, agricultural and construction products, exports of goods and an increase in imports. It is found that a positive factor in improving the situation was the actions of the NBU, which at the beginning of the war were aimed primarily at maintaining the stability of the banking system, uninterrupted payments and the adaptation of the economy, business and population to wartime conditions. In particular, in June 2022, the NBU raised the key policy rate to 25%, which made it possible to increase the attractiveness of hryvnia assets and reduce pressure on the foreign exchange market and international reserves. The main steps at the state level to develop specific and comprehensive measures for the development of key sectors of the Ukrainian economy are presented. It is established that increasing the economic activity of the population and providing employment opportunities for as many people as possible is a very important task for the country's recovery. To increase employment, an integrated approach is needed to ensure inclusive development and to engage as many people as possible, regardless of gender, age, and people with disabilities, as their number is constantly growing.

Key words: macroeconomic situation, full-scale war, nominal GDP, real GDP, inflation index, wages, unemployment, migration, recovery plan, consumer price index, macroeconomic trends.